

رابطه بین باورهای دینی با عدالت و تعهد آموزشی استادان با واسطه‌گری جهت‌گیری مذهبی

فرهاد شفیعی پور مطلق / دانشیار گروه مدیریت آموزشی، واحد محلات، دانشگاه آزاد اسلامی، محلات، ایران
محمد آتشک / استادیار مرکز آموزش مدیریت دولتی، تهران، ایران
farhad_shafiepoor@yahoo.com
matashak@yahoo.com

دریافت: ۱۳۹۶/۱۰/۰۱ - پذیرش: ۱۳۹۷/۰۲/۲۳

چکیده

هدف این تحقیق، تعیین رابطه بین باورهای دینی با عدالت و تعهد آموزشی استادان با واسطه‌گری جهت‌گیری مذهبی بوده است. روش تحقیق، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری این تحقیق، شامل کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد محلات است. شیوه نمونه‌گیری، طبقه‌ای متناسب با حجم بوده که به طور تصادفی، تعدادی براساس فرمول حجم نمونه کرجسی-مورگان برای تحقیق انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات، چهار پرسش‌نامه باورهای دینی، عدالت آموزشی، تعهد آموزشی، جهت‌گیری مذهبی، که دارای روایی و پایایی مناسب بوده‌اند و برای تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد که بین باورهای دینی با عدالت و تعهد آموزشی رابطه معناداری وجود دارد و جهت‌گیری مذهبی، رابطه بین باورهای دینی را با عدالت و تعهد آموزشی واسطه‌گری می‌کند.

کلیدواژه‌ها: باورهای دینی، عدالت آموزشی، تعهد آموزشی، جهت‌گیری مذهبی.

بدون باورهای دینی، انسان‌ها نمی‌توانند معنای زندگی را دریابند (رجایی، ۲۰۰۸). روان‌شناسان متعددی، به نقش و تأثیر مثبت دین بر نگرش افراد پرداخته‌اند و نقش آن را مهم برشمرده‌اند (آلپورت، ۱۹۵۰؛ یونگ و بوک، ۱۹۶۹). مطالعات کوئینگ و همکاران (۲۰۰۱) و بل (۲۰۱۷) نشان داد، باور به اینکه خدایی هست، تا حد بسیاری رفتارهای نامطلوب را کاهش می‌دهد. یافته‌های پژوهش‌ها نشان می‌دهد که دین داری و گرایش به معنویت، موجب می‌شود که فرد از رفتارهای ناپه‌نجانار مثل رفتارهای ناعادلانه و عدم‌مسئولیت‌پذیری اجتناب کند (طهماسبی‌پور و کمانگیری، ۱۳۷۵؛ جمالی، ۱۳۷۱؛ جلیوند، ۱۳۸۳؛ صادقی، باقرزاده و حق‌شناس، ۱۳۸۹؛ برقی و علیپور، ۱۳۸۸). باورهای دینی استادان با اجرای عدالت آموزشی در فرایندهای یاددهی - یادگیری در رابطه است. مطالعات نشان داد که بین عدالت آموزشی و بهبود اخلاق آموزشی رابطه وجود دارد (شفیع‌پور مطلق، ۱۳۹۵).

نظریه عدالت آموزشی، مبتنی بر آراء گاتمن (۲۰۰۸) است. از نظر او سه روش برای ایجاد فرصت‌های آموزشی برابر وجود دارد: ۱. حداکثرسازی؛ ۲. برابرسازی؛ ۳. نخبه‌پروری. دولت می‌تواند منابع زیادی به آموزش در به حداکثر رساندن فرصت برای همه دانش‌آموزان اختصاص دهد. گاتمن این رویکرد را حداکثرسازی نامیده است. روش دوم، جست‌وجوی فرصت‌های آموزشی برابر را «برابرسازی» نامیده است. رویکرد برابرسازی، به برابری نتایج اشاره دارد. رویکرد سوم، نخبه‌پروری است. در این مورد، منابع آموزشی باید به نسبت توانایی طبیعی و انگیزه یادگیری افراد توزیع شود (فرگوسن، ۱۹۹۸). برابری به مهیاسازی فرصت‌های برابر، متناسب با نیازهای ویژه هر فرد اشاره دارد؛ زیرا افراد در دانش، مهارت، توانایی، انواع یادگیری و پیشینه فرهنگی و نیازهای آموزشی خود با هم متفاوتند (دهقانی، ۱۳۸۴). بنا به نظر بینت (Bennett) و همکاران (۲۰۰۱)، منظور از «فرصت برابر» جلوگیری، حذف یا کاهش تبعیض بین افراد از لحاظ جنسیت، نژاد، وضعیت جسمانی، سنی، زبانی، طبقه اجتماعی می‌باشد. نتایج تحقیقات نشان داد که امکان اجرای عدالت آموزشی، به‌عنوان یک فرایند در نظام‌های آموزشی به لحاظ منطقی وجود دارد (مرزقی و همکاران، ۱۳۹۲؛ یاری‌قلی و ضرغامی، ۱۳۹۳؛ روسیتر، ۲۰۰۸). نتایج تحقیق شفیع‌پور مطلق (۱۳۹۵) نشان داد که بین عدالت آموزشی با بهبود اخلاق آموزشی ادراک‌شده، رابطه معناداری وجود دارد. مطالعات شمسیبری و همکاران (۱۳۹۲) نشان داد، در افرادی که دارای جهت‌گیری دینی درونی بودند، باور به عدالت بالاتر بود. مطالعات علم‌لهدی (۱۳۹۱) نشان داد، عدالت تربیتی از سه منظر قابل توجه است: نخست، از جهت توزیع عادلانه منابع و فرصت‌های آموزشی؛ دوم، از جهت پرورش افرادی عدالت‌محور و سوم، از جهت تولید دانش‌های لازم برای برپایی سازوکارهای عادلانه. هاوس (۲۰۰۷) و استوچانور (Stojanor) (۲۰۰۶) معتقدند که عدالت آموزشی مبتنی بر اساس ارزش‌های نظام‌های آموزشی مورد توجه قرار می‌گیرد.

نظریه تعهد آموزشی، مبتنی بر نظریه سلپ (Celep) (۲۰۰۰) است. تعهد آموزشی، شامل پنج بُعد (تعهد به آموزش، به گروه کاری، به سازمان آموزشی، به وظایف آموزشی، به شغل) است. تعهد آموزشی مربیان و استادان تا حدی، آنها را درگیر فرایندهای یاددهی - یادگیری و تدریس می‌کند که به حرفه تدریس و امور مربوط به آن، در نظام آموزشی وابسته هستند. تعهد آموزشی استادان، وابسته به الزام عملی آنها، به باورهای اخلاقی است (دوناهو و بنسون،

۱۹۹۵). مطالعات نشان داد، بین باور مذهبی افراد و تعهد آنان در سازمان رابطه وجود دارد (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۳؛ آلن، ۱۹۹۶). نتایج تحقیق موسی و آلاس (۲۰۱۶) نشان داد، بین کار معنادار مربیان و تعهد سازمانی آنان در رابطه با حرفه آموزشی همبستگی مثبت وجود دارد. مطالعات فرییرا و اسکائوسلوس (۲۰۰۹) دلپسکیو (۲۰۱۵) و هیچ و پاسنر (۲۰۱۵) نشان داد، تعهد افراد در سازمان، تحت تأثیر نگرش مذهبی آنها صورت می‌پذیرد. همچنین، بین اعتقادات مذهبی و تعهد افراد رابطه وجود دارد (رضایی و همکاران، ۱۳۹۰، شفیع‌پور مطلق، ۱۳۸۹؛ همو، ۱۳۹۰؛ واتسون، ۱۹۹۴؛ نیلمن و همکاران، ۱۹۹۷).

«گرایش مذهبی» عبارت است از: اعتقادات منسجم و یکپارچه توحیدی، که خداوند را محور امور می‌داند و ارزش، اخلاقیات، آداب و رسوم و رفتارهای انسان با یکدیگر، طبیعت و با خویشتن را تنظیم می‌کند (حیدری‌رفت و عنایتی نوین، ۱۳۸۹). یکی از نظریه‌های مشهور در خصوص جهت‌گیری مذهبی، نظریه آلپورت (۱۹۶۷) است. وی دو نوع جهت‌گیری نسبت به دین را مطرح کرد. جهت‌گیری درونی و جهت‌گیری بیرونی مذهبی. به نظر آلپورت، شخصی که جهت‌گیری مذهبی درونی دارد، با مذهب زندگی و کار می‌کند. اما شخصی که جهت‌گیری مذهبی بیرونی دارد، از مذهب استفاده می‌کند. اشخاصی که جهت‌گیری درونی دارند، انگیزه‌های اصلی خود را در مذهب می‌یابند. چنین اشخاصی، شخصیتشان با مذهب یکی می‌شود. درحالی‌که افراد را جهت‌گیری بیرونی برای رسیدن به اهدافی دیگر به سمت مذهب می‌روند. تحقیقات واتسون (۱۹۹۴) و جان‌نرگی (۱۳۸۶)، نشان داد که افراد با جهت‌گیری مذهبی درونی، از نظر شناختی منطقی‌تر و از سلامت روانی بیشتری برخوردارند. همچنین، مطالعات بیانگر این است که برخورداری از ایمان مذهبی و ایمان و عشق به خالق، منجر به بهبود تعهد، مسئولیت‌پذیری، تعهد، ایثار و فداکاری می‌شود (صدری و جعفری، ۲۰۱۱؛ گنجی و حسینی، ۲۰۱۰؛ کرد تمینی و کوهی، ۲۰۱۲؛ بن‌خوف، ۱۹۹۷؛ رشید و همکاران، ۲۰۰۳؛ امرام، ۲۰۰۵؛ ملیک و نعیم، ۲۰۱۱؛ کادیس چاک، ۱۹۹۷).

با توجه به آنچه گذشت، این تحقیق درصدد است که مشخص کند رابطه بین باورهای دینی و بهبود عدالت و تعهد آموزشی استادان چگونه است.

فرضیه‌های تحقیق

به‌نظر می‌رسد:

۱. وضعیت متغیرهای تحقیق (باورهای مذهبی، عدالت آموزشی، تعهد آموزشی، جهت‌گیری مذهبی)، بالاتر از حد متوسط است.
۲. بین باورهای دینی و عدالت آموزشی، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.
۳. بین باورهای دینی و تعهد آموزشی، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.
۴. جهت‌گیری مذهبی، رابطه بین باورهای دینی و عدالت و تعهد آموزشی را واسطه‌گری می‌کند.

روش تحقیق

روش تحقیق براساس اهداف کاربردی و براساس شیوه جمع‌آوری اطلاعات توصیفی، از نوع همبستگی بوده است. جامعه آماری تحقیق، شامل کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد محلات، در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ به تعداد ۱۱۵۰ نفر بوده است. شیوه نمونه‌گیری، طبقه‌ای متناسب با حجم بوده که براساس فرمول حجم نمونه مورگان - کرجسی، تعداد ۲۹۱ نفر به‌طور تصادفی برای تحقیق انتخاب شدند. براین اساس، از گروه آموزشی علوم انسانی ۸۲ نفر، علوم پایه ۷۱ نفر، علوم فنی - مهندسی، ۹۳ نفر و علوم هنر، ۴۵ نفر به‌طور تصادفی برای تحقیق انتخاب شدند. ابزار تحقیق شامل ۴ دسته پرسش‌نامه بوده‌اند:

پرسش‌نامه باورهای دینی: این پرسش‌نامه براساس نظریه شناختی - هیجانی دینی و مطالعات (کوئینگ و همکاران، ۲۰۰۱)، تهیه شده که دارای ۲۱ گویه و ۳ مقیاس (باور به خدا؛ باور به هستی و باور به انسان) و دارای طیف پنج درجه‌ای است. حداکثر نمره این پرسش‌نامه، ۱۰۵ و حداقل نمره ۲۱ است. روایی محتوایی براساس نظرات خبرگان فراهم شده و روایی سازه آن، براساس تحلیل عاملی اکتشافی و چرخش واریماکس فراهم شده است. ضریب اعتبار آن براساس آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۳ به دست آمده است.

پرسش‌نامه عدالت آموزشی (گاتمن، ۲۰۰۸): این پرسش‌نامه، براساس نظریه گاتمن (۲۰۰۸) برای ایجاد فرصت‌های برابر آموزشی تدوین شده و دارای سه بُعد (حداکثرسازی، برابرسازی، نخبه‌پروری) و ۱۵ گویه و دارای طیف پنج درجه‌ای است. حداکثر نمره برای این پرسش‌نامه، ۷۵ و حداقل نمره ۱۵ است. روایی محتوایی این پرسش‌نامه، براساس نظرات خبرگان فراهم شده و ضریب اعتبار آن، براساس آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۱ به دست آمده است.

پرسش‌نامه تعهد آموزشی (سلیپ، ۲۰۰۰): شامل ۵ بُعد (تعهد به آموزش، تعهد به گروه کاری، تعهد به سازمان، تعهد به وظایف آموزشی، تعهد به شغل) و ۳۶ گویه و دارای طیف پنج درجه‌ای است. حداکثر نمره برای این پرسش‌نامه، ۱۸۰ و حداقل نمره ۳۶ است. در تحقیق *ناوی* و همکاران (۱۳۹۵)، برای تعیین روایی سازه این پرسش‌نامه، از تحلیل عاملی تأییدی و چرخش واریماکس استفاده شده که پنج عامل تأیید شده است. در این تحقیق، روایی محتوایی این پرسش‌نامه براساس نظرات خبرگان تأیید شده است. ضریب اعتبار آن، براساس آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۴ به دست آمده است.

پرسش‌نامه جهت‌گیری مذهبی: از پرسش‌نامه جهت‌گیری مذهبی *آلبورت و راس* (۱۹۶۷) استفاده شده است. این پرسش‌نامه، دارای ۲ بُعد (جهت‌گیری درونی مذهبی و جهت‌گیری بیرونی مذهبی) و ۲۱ گویه و دارای طیف پنج درجه‌ای است. منظور از «جهت‌گیری درونی» در این پرسش‌نامه، بُعد اعتقادی یا باور دینی است که خود مشتمل بر ایده‌ها و نگرش‌هایی که انتظار می‌رود پیرامون یک آیین به آن اعتقاد دارند. مثل اعتقاد به خدا، دوزخ و بهشت و

جهنم. منظور از «جهت‌گیری برونی» در این پرسش‌نامه، بُعد مناسکی یا اعمال و رفتارهای دینی است و همان اعمالی که پیروان یک آیین، آن را به جا می‌آورند. مانند نماز، روزه، حج رفتن در مذهب اسلام. روایی محتوایی این پرسش‌نامه، در تحقیق جان‌بزرگی (۱۳۸۶) تأیید شده و ضریب اعتبار آن براساس آلفای کرونباخ برابر ۰/۷۴ به دست آمده است. در این تحقیق، ضریب اعتبار آن برابر با ۰/۸۶ به دست آمده است. برای جمع‌آوری اطلاعات، از دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شد. به شیوه کتابخانه‌ای از منابع چاپی و الکترونیکی برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد و به شیوه میدانی، با استفاده از توزیع پرسش‌نامه‌های موردنظر بین پاسخ‌گویان، اطلاعات برای تجزیه و تحلیل جمع‌آوری گردید.

برای تحلیل اطلاعات، از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شده است. براساس جدول ۱. ۲۸/۱۷٪ از پاسخ‌گویان در رشته علوم انسانی، ۳۱/۹۵٪ از پاسخ‌گویان در رشته علوم فنی - مهندسی، ۲۴/۳۹٪ از پاسخ‌گویان در رشته علوم پایه و ۱۵/۴۶٪ از پاسخ‌گویان در رشته علوم هنر بودند. همچنین، ۱۶/۴۹٪ از دانشجویان علوم انسانی دختر و ۱۱/۶۸٪ از آنها پسر بودند. ۱۹/۵۸٪ از دانشجویان فنی - مهندسی دختر و ۱۲/۳۷٪ از آنها پسر بودند. ۱۳/۴۰٪ از دانشجویان علوم پایه دختر و ۱۰/۹۹٪ از آنها پسر بودند. ۸/۹۳٪ از دانشجویان علوم هنر دختر و ۶/۵۳٪ از آنها پسر بودند.

جدول ۱: توصیف نمونه آماری تحقیق بر حسب جنسیت و رشته تحصیلی

علوم هنر		علوم پایه		علوم فنی - مهندسی		علوم انسانی		رشته تحصیلی	
								جنسیت	
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۸/۹۳	۲۶	۱۳/۴۰	۳۹	۱۹/۵۸	۵۷	۱۶/۴۹	۴۸	دختر	
۶/۵۳	۱۹	۱۰/۹۹	۳۲	۱۲/۳۷	۳۶	۱۱/۶۸	۳۴	پسر	
۱۵/۴۶	۴۵	۲۴/۳۹	۷۱	۳۱/۹۵	۹۳	۲۸/۱۷	۸۲	کل	

یافته‌های تحقیق:

نتایج آزمون فرضیه اول تحقیق

نتایج جدول ۲ نشان داد که میانگین و انحراف معیار باورهای مذهبی استادان به ترتیب، ۳/۷۸۴ و ۰/۲۴۵ بوده و بالاتر از حد متوسط است ($P < ۰/۰۵$). میانگین و انحراف معیار عدالت آموزشی به ترتیب، ۳/۴۵۸ و ۰/۳۷۲ بوده است. میانگین و انحراف معیار تعهد آموزشی به ترتیب، ۳/۶۱۳ و ۰/۱۸۲ بوده است. میانگین و انحراف معیار جهت‌گیری مذهبی به ترتیب، ۳/۸۶۵ و ۰/۲۶۲ بوده است. مقدار t محاسبه شده از t بحرانی جدول در سطح $P < ۰/۰۵$ بزرگتر بوده و بیانگر این است که متغیرهای یاد شده، بالاتر از حد متوسط است.

جدول ۲: نتایج آزمون ۱ متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
باورهای مذهبی	۲۹۱	۳/۷۸۴	۰/۲۴۵	۱۶/۲۹۴	۲۹۰	۰/۰۰۸
عدالت آموزشی	۲۹۱	۳/۴۵۸	۰/۳۷۲	۹/۳۸۲	۲۹۰	۰/۰۰۶
تعهد آموزشی	۲۹۱	۳/۶۱۳	۰/۱۸۲	۱۲/۲۳۵	۲۹۰	۰/۰۷۵
جهت‌گیری مذهبی	۲۹۱	۳/۸۶۵	۰/۳۶۲	۸/۱۶۹	۲۹۰	۰/۰۹۱

برای بررسی عادی بودن توزیع داده‌ها، ابتدا از آزمون کالموگروف - اسمیرنوف استفاده شد. براساس نتایج جدول ۳، مقادیر سطح معناداری متغیرهای اصلی تحقیق، بیشتر از ۰/۰۵ بوده است. از این رو، فرض نرمال بودن داده‌ها تأیید شد.

جدول ۳: نتایج آزمون کالموگروف - اسمیرنوف درباره نرمال بودن توزیع داده‌ها

جهت‌گیری مذهبی	تعهد آموزشی	عدالت آموزشی	باورهای مذهبی		
۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	۲۹۱	تعداد	
۳/۸۷۵	۳/۴۸۷	۳/۳۴۹	۳/۷۳۲	میانگین	پارامترهای نرمال
۰/۵۶۷	۰/۲۳۵	۰/۱۶۵	۰/۲۴۶	انحراف معیار	
۱/۸۴۶	۰/۷۴۶	۱/۴۷۸	۰/۵۶۴	آماره Z	
۰/۷۱۲	۰/۲۵۳	۰/۲۳۷	۰/۳۶۷	سطح معناداری (دو دامنه)	

نتایج آزمون فرضیه فرضیه دوم تحقیق

براساس یافته‌های جدول ۴، بین باورهای دینی و الزام به اجرای عدالت آموزشی در سطح $P < 0.05$ ، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در گام اول، با ورود باور به خدا میزان واریانس تبیین شده نمرات الزام به اجرای عدالت آموزشی حدود ۴۶ درصد افزایش یافته است ($R^2 = 0.455$, $F = 8.534$, $P < 0.001$). با ورود باور به هستی، میزان واریانس تبیین شده نمرات الزام به اجرای عدالت آموزشی، حدود ۲۹ درصد افزایش یافته است ($R^2 = 0.289$, $F = 13.781$, $P < 0.001$). با ورود باور به انسان، میزان واریانس تبیین شده نمرات الزام به اجرای عدالت آموزشی حدود ۲۹ درصد افزایش یافته است ($R^2 = 0.236$, $F = 11.473$, $P < 0.001$). براساس ضریب بتا، به ازای یک واحد افزایش باور به خدا، الزام به اجرای عدالت آموزشی ۰/۳۹ واحد افزایش، به ازای یک واحد افزایش باور به هستی، الزام به اجرای عدالت آموزشی ۰/۵۷ واحد افزایش، به ازای یک واحد افزایش باور به انسان، الزام به اجرای عدالت آموزشی ۰/۴۷ واحد افزایش یافته است.

جدول ۴: پیش بینی عدالت آموزشی براساس باورهای دینی

sig	F	ΔR^2	R^2	R	Sig	t	β	Sted.error	β	
+/۰۰۱	۸/۵۳۴	+۰/۵۶۷	+۰/۴۵۵	+۰/۶۷۵	+/۰۰۱ +/۰۰۱	۷/۵۶۴ ۱۲/۶۵۲	+۰/۴۳۵	+۰/۱۵۷ +۰/۴۳۸	+۰/۴۳۷ +۰/۲۶۵	ضریب ثابت باور به خدا
+/۰۰۱	۱۳/۷۸۱	+۰/۵۸۲	+۰/۲۸۹	+۰/۵۳۸	+/۰۰۱ +/۰۰۱ +/۰۰۱	۸/۶۷۳ ۱۴/۲۲۴ ۱۱/۳۵۶	+۰/۳۴۴ +۰/۴۸۳	۱/۱۲۸ +۰/۲۸۴ +۰/۳۲۸	+۰/۲۵۵ +۰/۳۴۶ +۰/۳۳۵	ضریب ثابت باور به خدا باور به هستی
+/۰۰۱	۱۱/۴۷۳	+۰/۵۷۸	+۰/۲۳۶	+۰/۴۸۶	+/۰۰۱ +/۰۰۱ +/۰۰۱ +/۰۰۱	۱۶/۵۷۴ ۱۲/۴۸۵ ۹/۳۰۶ ۱۸/۶۵۳	+۰/۳۹۸ +۰/۵۶۷ +۰/۴۶۳	+۰/۲۷۶ ۱/۴۸۳ +۰/۳۶۱ ۱/۰۵۷	+۰/۴۳۲ +۰/۳۱۷ +۰/۳۹۵ +۰/۳۶۷	ضریب ثابت باور به خدا باور به هستی باور به انسان

نتایج آزمون فرضیه سوم تحقیق

براساس یافته‌های جدول ۵ بین باورهای دینی و الزام به داشتن تعهد آموزشی در سطح $P < ۰/۰۵$ ، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در گام اول، با ورود باورهای دینی در بعد باور به خدا میزان واریانس تبیین شده نمرات داشتن تعهد آموزشی حدود ۲۹ درصد افزایش یافته است ($R^2 = ۰/۲۹۴$, $F = ۱۱/۶۳۸$, $P < ۰/۰۰۱$). با ورود باورهای دینی در بعد باور به هستی، میزان واریانس تبیین شده نمرات داشتن تعهد آموزشی حدود ۴۵ درصد افزایش یافته است ($R^2 = ۰/۴۵۴$, $F = ۷/۳۷۸$, $P < ۰/۰۰۱$). با ورود باورهای دینی در بعد باور به انسان، میزان واریانس تبیین شده نمرات داشتن تعهد آموزشی حدود ۲۹ درصد افزایش یافته است ($R^2 = ۰/۳۲۲$, $F = ۲۱/۵۸۳$, $P < ۰/۰۰۱$). براساس ضریب بتا، به ازای یک واحد افزایش باور به خدا، داشتن تعهد آموزشی ۰/۵۳ واحد افزایش، به ازای یک واحد افزایش باور به هستی، داشتن تعهد آموزشی ۰/۴۳ واحد افزایش، به ازای یک واحد افزایش باور به انسان، داشتن تعهد آموزشی ۰/۴۶ واحد افزایش یافته است.

جدول ۵: پیش بینی تعهد آموزشی براساس باورهای دینی

sig	F	ΔR^2	R^2	R	Sig	t	β	Sted.error	β	
+/۰۰۱	۱۱/۶۳۸	+۰/۶۴۷	+۰/۲۹۴	+۰/۵۴۳	+/۰۰۱ +/۰۰۱	۹/۳۶۸ ۶/۲۳۹	+۰/۶۳۶	+۰/۲۴۳ ۱/۰۱۸	+۰/۲۱۹ +۰/۴۶۹	ضریب ثابت باور به خدا
+/۰۰۱	۷/۳۷۸	+۰/۴۵۶	+۰/۴۵۴	+۰/۶۷۴	+/۰۰۱ +/۰۰۱ +/۰۰۱	۱۶/۶۷۲ ۷/۴۹۳ ۱۶/۶۱۸	+۰/۴۱۹ +۰/۵۷۴	+۰/۵۶۷ +۰/۲۹۴ ۱/۱۲۴	+۰/۲۲۷ +۰/۲۲۵ +۰/۴۳۶	ضریب ثابت باور به خدا باور به هستی
+/۰۰۱	۲۱/۵۸۳	+۰/۵۳۸	+۰/۳۲۲	+۰/۵۶۸	+/۰۰۱ +/۰۰۱ +/۰۰۱ +/۰۰۱	۸/۳۷۱ ۱۴/۴۷۳ ۹/۶۴۲ ۱۲/۷۵۰	+۰/۵۳۶ +۰/۴۳۷ +۰/۴۵۹	+۰/۵۶۳ +۰/۰۴۵ ۱/۱۹۳ ۱/۴۵۷	+۰/۳۸۷ +۰/۵۳۶ +۰/۲۷۴ +۰/۲۷۳	ضریب ثابت باور به خدا باور به هستی باور به انسان

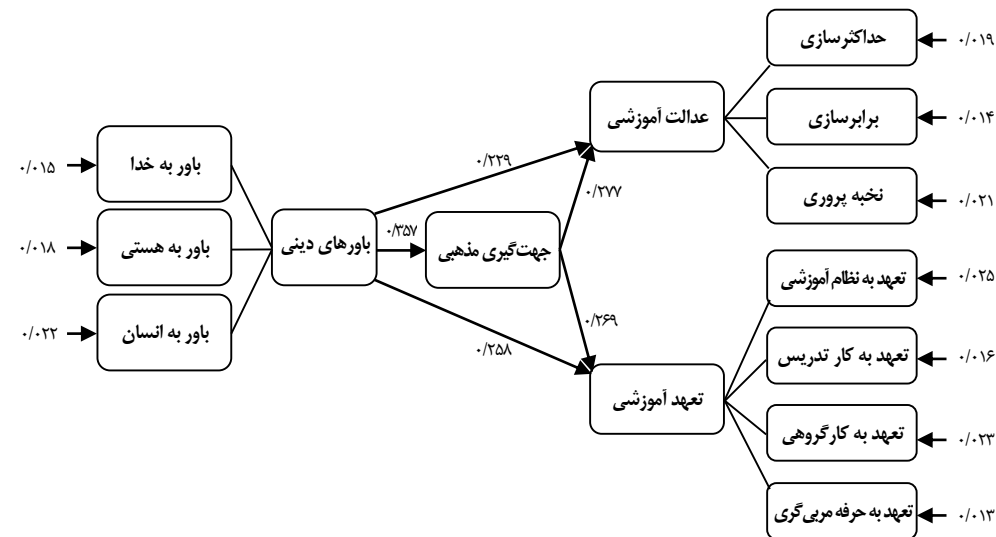
نتایج آزمون فرضیه چهارم تحقیق

براساس جدول ۶ تأثیر غیرمستقیم باورهای دینی بر عدالت آموزشی، برابر با ۰/۰۹۸ ($P < ۰/۰۵$) معنادار بوده است. تأثیر غیرمستقیم باورهای دینی بر تعهد آموزشی، برابر با ۰/۰۹۲ ($P < ۰/۰۵$) معنادار بوده است. از این رو، فرضیه سوم تحقیق، دال بر اینکه جهت‌گیری مذهبی رابطه بین باورهای دینی و عدالت و تعهد آموزشی را واسطه‌گری می‌کند، تأیید شده است.

جدول ۶: تحلیل مسیر مدل رابطه بین باورهای دینی و عدالت و تعهد آموزشی با واسطه‌گری جهت‌گیری مذهبی

ردیف	مسیر الگو		β	R2	Sig	نتیجه
۱	←	باورهای دینی	۰/۳۵۷		۰/۰۳۶	+
۲	←	باورهای دینی	۰/۲۱۶		۰/۰۲۵	+
۳	←	باورهای دینی	۰/۳۲۹		۰/۰۲۳	+
۴	←	باورهای دینی	۰/۲۲۳	۰/۲۶۵	۰/۰۱۹	+
۵	←	باورهای دینی	۰/۳۱۳		۰/۰۱۰	+
۶	←	باورهای دینی	۰/۳۶۵		۰/۰۰۴	+
۷	←	باورهای دینی	۰/۲۳۸	۰/۲۶۵	۰/۰۰۱	+
۸	←	باورهای دینی	۰/۳۱۹		۰/۰۲۷	+

شکل ۱. مدل تجربی رابطه بین باورهای دینی و عدالت و تعهد آموزشی، با واسطه‌گری جهت‌گیری مذهبی

نسبت χ^2 دو به درجه آزادی باید کمتر از ۲ یا ۳، شاخص نیکویی برازش (GFI) و شاخص تعدیل شده نیکویی برازش (AGFI) بزرگتر از ۰/۹، ریشه میانگین مجزورات باقیمانده‌ها (RMSEA) کوچکتر از ۰/۰۸ باشد. از این رو، همان طوری که در جدول فوق نشان داده شده، برای مدل مورد مطالعه، χ^2 دو محاسبه شده کوچکتر از ۳ و سایر شاخص‌های برازش از حد معرفی شده بیشتر است. از این رو، مدل از برازش نیکویی مطلوبی برخوردار بوده و تأیید شده است.

جدول ۷. برازندگی مدل رابطه بین باورهای دینی و عدالت و تعهد آموزشی با واسطه‌گری جهت‌گیری مذهبی

شاخص‌های برازندگی	برآورد
شاخص نیکویی برازش (GFI)	۰/۹۵
شاخص تعدیل شده نیکویی برازش (AGFI)	۰/۹۰
ریشه استاندارد شده میانگین مجذور باقی ماندها (RMSEA)	۰/۵۷۶
مجذور کا (χ^2)	۱۶۸/۷۴۸
درجه آزادی (df)	۵۷

بحث و نتیجه‌گیری

رفتار عادلانه استادان در فرایندهای یاددهی یادگیری با دانشجویان، وابسته به باورهای مذهبی آنهاست. گرایشات مذهبی، موجب می‌شود تا افراد برخلاف آنچه در دین و مذهب سفارش شده، رفتار نکنند و همواره رضایت خداوند را در نظر داشته باشند. عدالت آموزشی، با نگرش دین باورانه استادان رابطه دارد.

براساس یافته‌های توصیفی به دست آمده از این تحقیق، میانگین و انحراف معیار عدالت آموزشی، بیش از میانگین و انحراف معیار تعهد آموزشی بوده است. در حالی که بابت شاخص‌های توصیفی یادشده، وضعیت جهت‌گیری مذهبی استادان نسبت به آنها بالاتر بوده است. از این رو، از یافته‌های تحقیق به دست می‌آید که وضعیت هر یک از متغیرهای تحقیق (باورهای مذهبی، عدالت آموزشی، تعهد آموزشی، جهت‌گیری مذهبی) در حد مطلوب بوده است. نتایج این تحقیق، با این مطالعات همسو است: نتایج تحقیق مرزوقی و همکاران (۱۳۹۲) نشان داد، استادان عدالت آموزشی را در رابطه با دانشجویان دختر و پسر به طور همسان رعایت کرده و رفتار متمایزی بر حسب جنسیت مختلف با آنها ندارند. نتایج تحقیق مریخی (۱۳۹۶) نشان داد که میزان رعایت عدالت آموزشی استادان در برابر دانشجویان در سطح مطلوب، ولی نتایج تحقیق شفیعی پور مطلق (۱۳۸۹) نشان داد که میزان ملاحظات عدالت و تعهد آموزشی در حد مطلوب نیست. در تبیین این یافته، باید گفت: از آنجاکه علاوه بر نقش خانواده به عنوان الگوی تربیتی، نقش استادان بر نگرش و رفتار دانشجویان قابل ملاحظه است. بنابراین، رفتارهای ضداخلاقی آنها در فرایندهای یاددهی - یادگیری، مثل بی‌عدالتی آموزشی و نداشتن تعهد و مسؤلیت نسبت به یادگیری و پیشرفت‌های علمی و تحصیلی دانشجویان، موجب دلسردی و بی‌انگیزگی آنان می‌شود. استادانی که باورهای دینی در آنها قوی‌تر است، همواره خود را در برابر خدا مسئول احساس می‌کنند. تلاش می‌کنند که برای کسب رضایت خدا، به آنچه که او سفارش کرده است، عمل کنند. از این رو، به نظر می‌رسد که این دسته از استادان بیشتر به دنبال اجرای عدالت بین دانشجویان بوده و از این بابت، احساس تعهد و مسؤلیت می‌کنند.

یافته‌های تحقیق در خصوص فرضیه دوم نشان داد که بین باورهای دینی و عدالت آموزشی (حداکثرسازی، برابرسازی، نخبه‌پروری)، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. نتایج این تحقیق، با این مطالعات متعددی همسو است (گاتمن، ۲۰۰۸؛ فرگوسن، ۱۹۹۸؛ کوئینگ و همکاران، ۲۰۰۱؛ روسیتر، ۲۰۰۸؛ یاری‌قلی و ضرغامی، ۱۳۹۳؛ شمشیری و همکاران، ۱۳۹۲). در تبیین این یافته باید گفت: افراد معتقد و با ایمان، به دلیل اینکه در پی عمل به سفارشات خداوند در قرآن بوده و به دستورات ائمه معصومان علیهم‌السلام توجه دارند، از رفتارهایی که ناسزا و نادرست شمرده شده، دوری می‌کنند.

از این رو، استادانی که باورهای دینی نزد آنها قوی‌تر است، به دنبال فرصت‌های یکسان برای دانشجویان خود، جهت رشد و پیشرفت تحصیلی آنان هستند. فراهم کردن فرصت‌های یکسان و برابر برای دانشجویان، موجب می‌شود تا آنان به حداکثر رشد و پیشرفت تحصیلی برسند. هنگامی که منابع آموزشی به نسبت توانایی طبیعی و انگیزه یادگیری دانشجویان توزیع شود، حدی از نخبگی برای آنها فراهم می‌شود؛ زیرا در چنین حالتی شرایطی فراهم می‌شود که استعدادهای دانشجویان کشف و شکوفا شده و به توانایی‌هایی در سطوح بالای یادگیری می‌رسند.

یافته‌های تحقیق، در خصوص فرضیه سوم نشان داد که بین باورهای دینی و تعهد آموزشی، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. نتایج این تحقیق، با مطالعات (جان‌بزرگی، ۱۳۸۶؛ سلیم، ۲۰۰۰؛ آلن، ۱۹۹۶؛ فریرا و اسکانوسلوس، ۲۰۰۹؛ دلبسکیو، ۲۰۱۵؛ هیج و پاسنر، ۲۰۱۵؛ محمد فاروغ و همکاران، ۲۰۱۶ و موسی و آلاس، ۲۰۱۶) همسو است.

یافته‌های تحقیق در خصوص فرضیه چهارم نشان داد که جهت‌گیری مذهبی، رابطه بین باورهای دینی و عدالت و تعهد آموزشی را واسطه‌گری می‌کند. نتایج این تحقیق، با مطالعات اندیشمندان همسو است (آلیپورت، ۱۹۶۷؛ واتسون، ۱۹۹۴ و جان‌بزرگی، ۱۳۸۶). افزایش باورهای دینی و مذهبی موجب درونی شدن جهت‌گیری مذهبی شده است؛ زیرا در چنین حالتی آنها به مرحله‌ای از شهود دینی رسیده و رفتار و اعمالشان با عقاید آنها منطبق می‌شود. از این رو، به وحدت شخصیت می‌رسند. انطباق رفتار با باورهای دینی و مذهبی، به سلامت روانی کمک کرده و رفتار هنجارمدارانه استادان را گسترش می‌دهد. بنابراین، از رفتارهایی که خلاف دستورات دین و شریعت اسلام است، در فرایندهای یاددهی - یادگیری در برابر دانشجویان دوری می‌کنند و رفتارهای عادلانه و متعهدانه در آنها تبلور می‌یابد.

محدودیت‌های تحقیق

- از آنجاکه جامعه آماری این تحقیق، شامل کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد محلات است. نتایج تحقیق قابل تعمیم به سایر دانشجویان دانشگاه‌ها نیست.

- به دلیل کمبود زمان، امکان مطالعه رابطه بین باورهای دینی استادان با سایر رفتارهای اخلاقی آنها نبوده است و مدل مورد مطالعه در این تحقیق، از جامعیت برخوردار نیست.

- به دلیل کمبود بودجه، صرفاً از پرسش‌نامه به عنوان ابزار جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. درحالی که اگر از مصاحبه هم استفاده می‌شد، یافته‌های قوی‌تری به دست می‌آمد.

پیشنهاد‌های کاربردی

- به دلیل اینکه باورهای دینی و مذهبی استادان در رابطه با ملاحظه رفتارهای عادلانه و متعهدانه آنها، در فرایندهای یاددهی - یادگیری مؤثر است، پیشنهاد می‌شود که کارگاه‌های آموزشی برای استادان برگزار شود. این امر موجب تقویت رفتارهای عادلانه و متعهدانه با دانشجویان می‌شود.

- نشست‌ها و میزگردهایی در رابطه با اخلاق آموزش مثل داشتن عدالت و تعهد آموزشی و سایر رفتارهای اخلاقی با مشارکت استادان برگزار شود.

منابع

- برقی، زیبا و احمد علیپور، ۱۳۸۸، «بررسی رابطه سلامت روان با باورهای مذهبی، منبع کنترل و خوش بینی اساتید دانشگاه»، *معرفت در دانشگاه اسلامی*، سال سیزدهم، ش ۳، ص ۱۴۹-۱۷۰.
- بهرامی، محمدمامین و همکاران، ۱۳۹۳، «ارتباط باورهای مذهبی و تعهد سازمانی در پرستاران شاغل در بیمارستان‌های آموزشی یزد»، *تاریخ پزشکی*، ش ۲۵، ص ۱۸۵-۲۰۶.
- جان‌بزرگی، مسعود، ۱۳۸۶، «جهت‌گیری مذهبی و سلامت روان»، *پژوهش در پزشکی* (مجله پژوهشی دانشکده پزشکی)، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی، دوره ۳۱، ش ۴، ص ۳۴۵-۳۵۰.
- جلیلوند، محمدمامین، ۱۳۸۳، «بررسی رابطه سلامت روان و پایبندی به تقییدات دینی (نماز) در دانشجویان پزشکی»، در: *دومین سمینار سراسری بهداشت‌ت روانی دانشجویان*، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- جمالی، فریبا، ۱۳۷۱، *بررسی رابطه نگرش مذهبی، احساس معنا بخش بودن زندگی و سلامت روان در دانشجویان دانشگاه‌های تهران*، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد روان‌شناسی عمومی، تهران، دانشگاه الزهراء ع.
- حیدری‌رفت، ابودر؛ عنایتی نوین، علی، ۱۳۸۹، «رابطه بین نگرش دینی و شادکامی در بین دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس»، *روان‌شناسی و دین*، سال سوم، ش ۴، ص ۶۱-۷۲.
- دورکیم، امیل، ۱۳۸۳، *صور ابتدایی حیات دینی*، ترجمه باقر پرهام، تهران، مرکز.
- دهقانی، سعیده، ۱۳۸۴، *بررسی فرصت‌های آموزشی در استان فارس در برنامه دوم و سوم توسعه*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، اصفهان، دانشگاه اصفهان.
- رضایی، جواد؛ احمدی، سید احمد؛ اعتمادی، عذرا؛ رضایی حسین آبادی، مریم، ۱۳۹۰، «تأثیر آموزش زوج درمانی اسلام محور بر تعهد زناشویی زوجین»، *روان‌شناسی و دین*، ش ۱۷، ص ۳۷-۶۰.
- شفیع‌پور مطلق، فرهاد، ۱۳۸۹، «تعیین رابطه بین سرمایه فکری و تعهد سازمانی با مدیریت دانش (مطالعه موردی، آموزش و پرورش دوره متوسطه شهر اصفهان)»، در: *مجموعه مقالات اولین همایش سراسری مدیریت دانش در سازمان‌های آموزشی*، دانشگاه آزاد اسلامی واحد محلات.
- شفیع‌پور مطلق، فرهاد، ۱۳۹۰، «بررسی رابطه گرایش مذهبی اسلامی کاربران با نوع کنکاش‌های اینترنتی»، *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، ش ۱، ص ۳۰-۴۹.
- شفیع‌پور مطلق، فرهاد، ۱۳۹۵، «تعیین رابطه بین عدالت و پویایی آموزشی با بهبود اخلاق آموزشی ادراک شده»، *اخلاق در علوم و فناوری*، سال یازدهم، ش ۲، ص ۶۹-۷۶.
- شمشیری، بابک و همکاران، ۱۳۹۲، «رابطه جهت‌گیری دینی، باورهای دینی و باور به عدالت اجتماعی»، *روان‌شناسی و دین*، ش ۲۲، ص ۳۱-۴۲.
- صادقی، محمدرضا و همکاران، ۱۳۸۹، «وضعیت نگرش مذهبی و سلامت روان در دانشجویان»، *مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران*، ش ۷۵، ص ۷۵-۷۱.

- طهماسبی پور، نجف؛ کمانگیری، مرتضی، ۱۳۷۵، *بررسی ارتباط نگرش مذهبی با میزان اضطراب، افسردگی و سلامت روان گروهی از بیماران بیمارستان‌های شهدای هفتم تیر و مجتمع رسول اکرم، مجله علوم رفتاری*، دوره ۲، ش ۱، ص ۱۴-۲۵.
- علم‌الهدی، جمیله، ۱۳۹۱، *نظریه اسلامی تعلیم و تربیت (مبانی آموزش رسمی)*، تهران، دانشگاه امام صادق.
- مرزوقی، رحمت‌الله و همکاران، ۱۳۹۲، «بررسی رابطه عدالت آموزشی با فرسودگی تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی»، *مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی*، دوره دهم، ش ۳، ص ۳۳۴-۳۲۸.
- مربخی، ناهید، ۱۳۹۶، *تعیین رابطه بین سعه صدر و تواضع آموزشی با عدالت آموزشی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه آزاد محلات*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت آموزشی، محلات، دانشگاه آزاد اسلامی.
- ناوی، زهرا و همکاران، ۱۳۹۵، «نقش ویژگی‌های شخصیتی و شغلی معلمان در پیشبینی تعهد سازمانی آنان»، *مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی*، دوره نهم، ش ۱۶، ص ۱۴۳-۱۶۲.
- یاری‌قلی، بهبود و سعید ضرغامی، ۱۳۹۳، «بررسی امکان بهره‌گیری از عدالت تربیتی برآمده از نظریه عدالت جان رالز در نظام‌های آموزشی: رویکرد هرمنوتیک انتقادی»، *نواوری‌های آموزشی*، ش ۵۰، ص ۱۰۰-۱۲۳.
- Aimie L.B. Hope, Christopher R. Jones, 2014, "The impact of religious faith on attitudes to environmental issues and Carbon Capture and Storage (CCS) technologies: A mixed methods study", *Technology in Society*, n. 38, p 48-59.
- Allen, n. J., & Meyer, J. P, 1996, "Affective, continuance, and normative commitment to the organization: An examination of construct validity", *Journal of Vocational Behavior*, n. 49, p, 252-276.
- Allport, G. W. Ross, J. M., 1967, "Personal religious orientation and prejudice", *Journal of Personality and Social Psychology*, V. 5, Iss.4, p 432-443.
- Allport, G. W., 1950, *The individual and his religion*, New York: Macmillan.
- Amram, JY., 2005, *Intelligence beyond IQ: The contribution of emotional & spiritual intelligences to effective business leadership. Available at*, http://www.yosiamram.net/docs/EI_and_SI_in_Leadership_Yosi_Amram.pdf. Last access April 23, 2016.
- Bell., Mark, 2017, "Leaving Religion at the Door? The European Court of Justice and Religious Symbols in the Workplace", *Human Rights Law Review*, V. 17, Issue 4, 1 December 2017, Pages 784-796.
- Benkhoff, B. 1997, "Organizational commitment tests and scales; Business performance tests and scales; Banks and banking Finance; Banks and banking Branch banks; tests and scales Correlation", *Human Relations*, n. 50, p 701-726.
- Bennett, C. , Both, C. & Yeadle, S., 2001, *Mainstreaming equality in the committees of the Scottish parliament*, University of strathclyde.
- Celep., Cevat, 2000, "Teachers' Organizational Commitment in Educational Organizations", *National FORUM of Teacher Education Journal*, V, 10E, n. 3.
- Clark, A. J., 2006, *Social Justice, Education And Schooling Some Philosophical Issues*, British Journal of Educationa.

- Delbcq, A., 2015, "Christian spirituality and contemporary business leadership", *Journal of Organization Change*, n. 12, p 1–6.
- Donahue, J M, Benson LP, 1995, "Religion and well being of adolescents", *Social Issues*, v.51(2), p 145-160.
- Ferguson, B., 1998, *Educational equity*, www. Yahoo.com.
- Ferreira Vasconcelos, A. F., 2009, "Intuition, prayer, and managerial decision-making processes: A religion-based framework", *Management Decision*, n. 47, p 930–949.
- Ganji, T. Hosseini, AF., 2010, "Spirituality and anxiety in nursing students of faculty of nursing and midwifery Iran university of medical science 2006", *Iran Journal of Nursing*, n. 23 (64), p 44-51.
- Gutmann, L. , Feinstein L., 2008, *Children's well-being in primary school: Pupil and school effects*, London, Centre for Research on the Wider Benefits of Learning.
- Hage, J., & Posner, B., 2015, "Religion, religiosity, and leadership practices", *Leadership & Organization Development Journal*, n. 36, p 396–412.
- Kadyschuk, Ronald, 1997, *Teacher Commitment: A Study of The Organizational Commitment, Professional Commitment, and Union Commitment of Teachers in Public Schools in Saskatchewan*, A Thesis Submitted to the College of Graduate Studies and Research in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in the Department of Educational Administration University of Saskatchewan Saskatoon.Fall.
- Koeing, K.G. & McCullough & D.B Larson, 2001., *Handbook of Religion and Health*, New York, Oxford University Press.
- KordTamini, B. Kouhi, M., 2011, "The relationship of organizational commitment with job burnout and organizational spirituality among post office staff of Zahedan and Gorgan cities", *General Management Research*, n. 4 (14), p 129-144.
- Malik, ME. Naeem, B., 2011, "Role of spirituality in job satisfaction and organizational commitment among faculty of institutes of higher learning in Pakistan African", *Journal of Business Management*, n. 5 (4), p 1236-1244.
- Mousa., Mohamed, Alas., Ruth, 2016, "Workplace spirituality and organizational commitment: A study on the public schools teachers in Menoufia (Egypt)", *African Journal of Business Management*, V. 10 (10), p 247-255.
- Muhammad Farrukh, Chong Wei, Ying., and Nazar Omer, Abdallah Ahmed, 2016, "Organizational commitment: Does religiosity matter?", *Cogent Business & Management* , n. 3(1), p .1-10.
- Neelman J, Halpern D, Leon D, Lewis G., 1997, "Tolerance of suicide, religion and suicide rates: an ecological and individual study in western countries", *Psychol Med*; n. 27 (5), p 165-71.
- Rajaei , A. R., 2008, *Religious Cognitive- Emotional Therapy (RCET).The 5 th congress for psychotherapy*, Beijing , China.414.
- Rashid, Z.A. Sambazivan, M. Johari,J., 2003, "The Influence of Cooperate Culture and Organizational Commitment on Performance", *Journal of Management Development*, n. 22 (8), p 708-728.

- Rossiter, S., 2008, *Designing Educational Technologies for*, Social Justice, Retrieved from <http://www.futurelab.org.uk>
- Sadri, J. Jafari, A.. 2011, "The study of the Relationship between Religious beliefs and Psychological health", *Journal of Behavioral Sciences*, n. 2 (3), p 123-138.
- Sen, A, 2009, *The Idea of Justice*, Cambridge, MA: The .Belknap Press of Harvard University Press.
- Stojanor, K, 2006, *Which Educational Inequalities Are Unjust?*, Retrieved. from <http://www.philosophy-ofeducation.org>
- Watson PJ, Milliron JT, Morris RJ, Hood RW, 1994, "Religion and Rationality: Comparative analysis of Rational emotive and Intrinsically Religious irrationalities", *Journal of Psychology and Christianity*, n. 13 (4), p 373-84.
- Young, R. W., & Bok, D, 1969, "Participation of the retinal pigment epithelium in the rod outer segment renewal process", *The Journal of cell biology*, n. 42(2), p 392-403.